

**ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕАТРАЛЬНО-МИСТЕЦЬКИХ ОСЕРЕДКІВ
У ТАБОРІ ІНТЕРНОВАНИХ ВОЯКІВ УГА ЙОЗЕФОВ, ЧСР (1922-1924 рр.)***

Ігор Срібняк, Мілана Срібняк

***Theatrical and art activities in the internment camp of the Ukrainian Galician army
in Josefov, Czechoslovakia (1922-1924)***

Ihor Sribnyak, Milana Sribniak

Performances of cultural and art ensembles in Josefov played an important role in raising the morale of the internees, satisfying their nostalgic feelings towards their home and native land. Actors and singers of the camp were given the opportunity for self-realization and development of their artistic abilities. Important was also that all without exception amateur activities related to the theater and performances were national in content and spirit and contributed to the spiritual consolidation of Ukrainian soldiers. In the repertoire of the camp theater Ukrainian household and historical plays dominated, because they corresponded the interest of the interned. One could name here, in particular, «Zaporozhets za Dunayem» [Cossack Beyond the Danube] by Semen Hulak-Artemovsky and «Marusya Bohuslavka» by Mykhailo Starytsky, for the production of which the theater section of the Cultural and Educational Club prepared a rich stage requisite and various scenery (for several acts). Women (wives of some interned) and their children had actively participated in the performances, which allowed to show events in the plays naturally. It should also be noted that during several years spent in the camp, artists have reached a fairly high level of skill. The artistic component of the camp life was duly represented at the exhibition which was installed in the camp. Due to this exhibition, creative achievements of amateur theatre clubs became known among the general public of the town of Josefov and the district. The significance of the camp theatres also consisted in the fact that Ukrainian song, music, dramatic art disseminated among Czech society a positive vision of Ukraine as a part of the European political and national-cultural space. The most important was that the interned searched and found their own original expression for their artistic quest, thus making its own contribution to the treasury of Ukrainian and European culture.

Key words: theater, concert, exhibition, performance, repertoire, interned, Ukrainian Galician Army.

Початок науковому опрацюванню даної теми поклала публікація у 1942 р. книги С.Наріжного «Українська еміграція», без якої сьогодні не може обійтися жоден дослідник таборової тематики й споріднених з нею проблем (Наріжний 1942, 372 с.). В ній було

* Статтю підготовлено завдяки сприянню Студіуму Східної Європи (Studium Europy Wschodniej) Варшавського університету, за ініціативи якого 2014 р. була започаткована щорічна Нагорода імені Івана Виговського (під почесним патронатом Президента Польщі), що вручається рішенням її Капітули з числа делегатів від 25 університетів та вищих шкіл Польщі – *авт.*

проаналізовано різні аспекти культурно-просвітницької діяльності українського вояцтва, інтернованого у таборах Чехословаччини, водночас її автор не ставив собі за мету здійснення докладного аналізу діяльності мистецьких осередків у Йозефові. Вихід у світ другої частини монографії С.Наріжного суттєво доповнив наші уявлення про окремі прояви життєдіяльності таборян у ЧСР, але внаслідок того, що автор не закінчив роботи над рукописом цієї книги, майже всі її матеріали мають фрагментарний характер і не дають цілісного бачення досліджуваної проблеми (Наріжний 1999, 272 с.).

Значно активізувалась робота з вивчення різних аспектів таборового життя вояків-українців у кінці 90-х рр. ХХ ст., коли була опублікована ціла низка робіт, автори яких торкалися особливостей проведення культурно-освітньої роботи в таборах УГА в ЧСР, проте діяльність мистецьких осередків інтернованого вояцтва так і не знайшла в них цілісного висвітлення (Срібняк, Купцов 1998, с.65-78; Срібняк, Купцов 1999, с.423-429; Павленко 1999, С.175-250; Срібняк 2000, 323 с.).

Відтак видається доцільним звернутись до вивчення саме театральномистецької компоненти життя таборян – шляхом залучення архівних матеріалів та матеріалів таборової преси. Отже, метою даної статті є реконструкція мистецьких пошукувань інтернованого вояцтва УГА в таборі Йозефов, а також з'ясування ступеню впливу таборових імпрез та виставкової діяльності на їх моральний стан.

Вояки Армії УГА опинились на теренах Чехословацької республіки в різний спосіб – частина з них зі зброєю в руках була змушена відступити до її меж під тиском польської армії у 1919 р., решта прибула (як втікачі або репатріанти) з Італії та інших європейських країн у 1919-1920 рр. Ці дві категорії галичан утримувались спочатку в різних таборах – Німецькому Яблонному та Ліберцях, але вже у кінці 1921 р. всі вони були скупчені в двох окремих секціях табору Йозефов (поблизу однойменного містечка на півночі Чехії, нині – місто Яромерж). На новому місці інтерновані відновили роботу всіх культурно-просвітницьких осередків, діяльність яких спрямовувалася «Культурно-Просвітнім Кружком» (КПК), що згуртував у своєму складі на добровільних засадах актив табору. Внаслідок постійного виїзду стрілецтва на роботи, інтенсивність роботи КПК у 1922 р. істотно коливалась, а подеколи навіть майже цілковито завмирала.

Іл. 1. Печатка «Культурно-Просвітнього Кружка» в таборі Йозефов, 1921 р. (ЦДАВО Україна, ф.3521, оп.1, спр.10).

Але перебування вояцтва у досить непростих умовах таборового соціуму, навіть за умови прихильного ставлення адміністрації табору та місцевого населення, вимагало активізації культурно-освітньої роботи, що мало надзвичайно важливе значення для згуртування інтернованих та піднесення їх морального духу. Надзвичайно ефективним інструментом впливу на свідомість таборян був таборовий театр, відвідування якого не тільки задовольняло ностальгічні почуття інтернованих за власною домівкою та рідним краєм, але й виконувало національно-виховні завдання.

Ще у травні 1921 р. у таборі Німецьке Яблонне у складі таборового КПК була створена театральна секція («Театральна дружина ім. І.Франка»), яка продовжила свою діяльність і після переїзду таборян до Йозефова. У

Іл. 2. Печатка «Театральної Дружини ім. Івана Франка в Йозефові», 1921 р. (ЦДАВО Україна, ф.3521, оп.1, спр.10).

відповідності до статуту секції, її роботою керував окремий «виділ» (управа), що складався з голови, режисера, скарбника, п'яти членів і чотирьох заступників. Відповідно до виробленого управою статуту з 27 параграфів (див. *додаток*), метою секції було визначено плекання театального мистецтва та сприяння реалізації «добродійних проектів» (§ 1), а засобами для реалізації цього стало «влаштування театральних вистав, концертів і товариських забав».

Наявність нормативної бази та істотна підтримка театральної секції з боку КПК дозволила «дружині» активно розпочати свою діяльність. За короткий час членами секції було облаштовано театральну сцену, виготовлено декорації, зібрано

гардероб. З огляду на значний обсяг роботи і у відповідності до § 12 власного статуту управа отримала право дообирати зі свого складу секретаря, другого скарбника, бібліотекаря і господаря «дружини». Крім того, було вирішено, що збори «дружини» мають відбуватися регулярно раз на місяць, а також після кожної театральної вистави та на вимогу голови секції (ЦДАВО України, ф.3521, оп.1, спр.11, арк.1). Чітке визначення функцій кожного з членів управи та їх відповідальне ставлення до власних обов'язків сприяло активізації роботи секції і дало можливість у короткий термін підготувати до вистави кілька українських п'єс.

Упродовж грудня 1921 р. – квітня 1922 р. заходами членів театральної секції було підготовлено 17 вистав (у тому числі – «Ой не ходи Грицю та на вечорниці» М.Старицького, «Катерина» і «Назар Стодоля» Т.Шевченка, «Людське щастя» Л.Яновської та ін.) (З життя-буття 1922, 12, с.12; 13, с.7-8). Тоді ж було утворено невелику театральну бібліотечку, куди надходила фахова література (уривки з фортепіанних творів, ноти та ін.) та зосереджувалися

докладно розписані ролі для кожної вистави. Слід відзначити, що театральна секція, розпоряджаючись значним майном на загальну суму 39.201 крон чеських (к.ч.), завжди допомагала робітничим командам, випозичаючи їм театральне вбрання та окремі примірники драматичних творів, перетворившись влітку 1922 р. на «централю для майже всіх українських драматичних гуртків в ЧСР» (ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, арк.74-75).

Іл. 3. Сцена з вистави «Запорожець за Дунаєм», табір Йозефов, 25 травня 1924 р. (ЦДАВО Україна, ф.3521, оп.1, спр.10).

Активно працювала театральна секція (голова – четар В.Флюнт, режисери – поручник І.Холодний і четар В.Миханцьо) і в подальшому: тільки за період з 1 травня до 22 листопада 1922 р. заходами секції відбулося 19 вистав у таборовому театрі, у т.ч. – «Наталка Полтавка» І.Котляревського, «Бондарівна» І.Тобілевича, «Запорожець за Дунаєм» С.Гулака-Артемівського та ін. 19 серпня 1922 р. аматорський театральний гурток здійснив на сцені табірної театру свою першу виставу «Розумний і дурень» І.Карпенка-Карого, яка була схвально зустрінута таборянами (З життя-буття 1922, 18, с.9).

Іл. 4. Сцена з вистави «Маруся Богуславка», табір Йозефов, 1924 р. (ЦДАВО Україна, ф.3521, оп.1, спр.10).

Особливо помітною віхою у діяльності табірної театру стала вистава п'єси С.Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», яка була підготовлена зусиллями четарів В.Флюнта і В.Миханцьо та диригентом четарем Бобиком. На цю подію таборовий часопис відгукнувся схвальною рецензією, в якій було проаналізовано творчий доробок колективу артистів-аматорів та визначено його роль

у житті інтернованого вояцтва. На думку редакції «Українського Скитальця», діяльність театральної секції мала велике значення для всього таборового загалу, підтримуючи інтернованих у тяжку годину. Театр зменшував «їхню тугу за рідним життям, за рідними сторонами, рідною піснею, звичаями», а також вчив «життя емігрантів, ушляхотнював їхню душу, сталив і гуртував їхнього духа та вказував їм правдивий шлях у довгому скитанню» (Запорожець 1922, 17, с.8).

У вересні 1922 р. при Театральній секції для підстаршин і стрільців табору були організовані виклади на «драматичному курсі», куди вписалося 62 ос. За 7 тижнів (дві години щоденно) викладацький склад цих курсів (поручник І.Холодний, хорунжий Гречанівський, четар В.Миханцьо, підхорунжий Яцушко) дав слухачам початкові знання про організацію аматорських театральних гуртків у селах, підбір репертуару, режисуру вистав, а також «про вимову, деклямацію, характеристизацію, про будову сцени і сценічні ефекти» (ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, арк.11).

Наприкінці 1922 р. в силу різних обставин таборовий театр дещо обмежив свою активність, але на початку 1923 р. КПК ініціював поновне створення театральної секції в своєму складі. 25 січня 1923 р. відбулись «інформаційні» збори, на які були запрошені всі бажаючі взяти участь у роботі мистецьких осередків табору. Під час їх роботи була утворена комісія для розробки статуту театральної секції КПК в Йозефові, а ще за три тижні (15 лютого) були проведені перші т.зв. «конституючі» збори театральної секції, під час яких були ухвалено статут та обрано провід секції (на чолі з сотником Ленартовичем) (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.134, арк.1, 46, 89, 122). Її діяльність полегшувалась тією обставиною, що їй надавав допомогу таборовий осередок УМСА (Молодіжна християнська асоціація – благодійна американська організація, що надавала гуманітарну допомогу в таборах інтернованих частин УГА у ЧСР), заходами якого було облаштоване окреме приміщення для вистав таборового

театру та виступів хору. Крім того, театральній секції надходила допомога і з боку КПК, який у березні 1923 р. передав до театального гардеробу козацькі шаровари, пояс, шапку та деякі інші речі (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.134, арк.91, 166).

Також у таборі весь час діяли й самодіяльні гуртки артистів-аматорів, які готували та виставляли на таборовій сцені різні п'єси. Так, зокрема, «Комітет старосамбірців» організував 12 лютого 1923 р. показ вистави «Гаркуша» О.Стороженка, всі прибутки від якої були перераховані на будівництво пам'ятника їх землянина Миколи Шемердяка (останній помер у 1921 р. – перебуваючи у складі робітничої команди УГА в Пшібрамі) (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.134, арк.120). 26 травня 1923 р. учні «Еміграційного Учительського Семінару імені Івана Франка» поставили на сцені таборового театру драму І.Франка «Украдене щастя», провівши перед цим кілька репетицій (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.135, арк.7).

У тісному контакті з акторами-аматорами діяла співацька секція КПК (голова – поручник Горак, з 30 січня 1922 р. – майор Лянг, пізніше поручник Р.Борисевич), яка була створена 15 грудня 1921 р. Заходами секції було створено старшинський хор (31 чол.), який, починаючи з кінця березня 1922 р., розпочав свої виступи у таборі під орудою поручника М.Гнідого (3 життя-буття 1922, 13. с.8). Пізніше, у зв'язку з виїздом на навчання більшості його членів, було створено т.зв. «мішаний» (старшинсько-стрілецький) хор. Як окрема організація у Йозефові діяв стрілецький хор у складі 38 чол., який постав заходами майора Лянга, четаря Сіцінського, хорунжого Баліча і булавного Ф.Мартинюка.

Після активної концертної діяльності в таборі рішенням його загальних зборів у кінці квітня 1922 р. хор було безпосередньо підпорядковано КПК з одночасним наданням йому статусу окремої секції (ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, арк.77). 3 травня на загальних зборах членів секції було обрано його «виділ», який очолив старший десятник С.Никоряк (пізніше – вахмістр К.Коростило) (3 життя-буття 1922, 15, с.8). У відповідності до затвердженого

Іл. 5. Сцена з вистави «Маруся Богуславка», табір Йозефов, 1924 р. (ЦДАВО України, ф.3521, оп.1, спр.10).

КПК статуту з 15-ти параграфів, завданням Стрілецького хору стало «плекання рідної пісні», а засобами до реалізації цього – «улаштування співацьких концертів, [...]відчитів на тему музики та співу, [...]курсів теорії співу-музики» та утримання власної бібліотеки (ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, арк.44). Диригентом був запрошений фаховий музикант поручник М.Гнідий (пізніше – поручник А.Швець), що уможливило швидко розпочати діяльність Стрілецького хору з «виучування пісень головно народних, а попри це церковних і похоронних» (ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, арк.13). Крім того, заходами управи секції 4 серпня 1922 р. для всіх бажаючих було розпочато курс теорії співу, який викладався хорунжим П.Гошовським у «шкільній» кімнаті КПК (3 життя-буття 1922, 18, с.8).

До Йозефова з Німецького Яблонного було перенесено й оркестр Української бригади (в складі 50 музикантів), який мав у своєму розпорядженні власну бібліотеку (3500 назв різних книжок з теорії музики). Спільно з оркестром хори часто влаштовували свої виступи не тільки

Іл. 6. Сцена з вистави «Маруся Богуславка», табір Йозефов, 1924 р. (ЦДАВО України, ф.3521, оп.1, спр.10).

у таборі, а й поза його межами. Виступали під час похорон і богослужінь: тільки впродовж червня-грудня 1922 р. стрілецький хор відспівав 10 разів, і якщо брати «під увагу склад і якість голосів, то хор вив'язувався звичайно зі свого завдання з повним успіхом» (ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, арк.12, 13).

Помітними подіями у табірному житті завжди ставали національні свята, академії, концерти, які «мали на меті в першу чергу збереження рідної

традиції і плекання пошани для національних геніїв та національних гордоців» (ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, арк.7). Зокрема 25 березня 1922 р. у таборі відбулося «Свято Шевченка», програма якого включала в себе «Святочну академію», шевченківські читання у всіх відділах інтернованих військ УГА, концерт та театральні вистави (3 життя-буття 1922, 13, с.8-9). 2 травня у залі табірному театру відбулася ще одна «Святочна академія», присвячена вшануванню пам'яті гетьмана П.Сагайдачного з нагоди 300-літніх роковин з його смерті. У програмі були виступи хорів, концерт та виступ четаря М.Дольницького з рефератом про життя та діяльність славетного гетьмана (3 життя-буття 1922, 15, с.8).

9 липня 1922 р. у таборі відбувся концерт оперного співака четаря УГА Руснака, 24-25 серпня – академія (реферат про життя та діяльність І.Франка виголосив хорунжий П.Гошовський) і святковий концерт на честь Каменяра, 1 листопада – свято державності ЗУНР та ін. Окрім цього, заходами співацької секції впродовж червня-грудня 1922 р. було влаштовано 8 концертів (ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, арк.12).

На початку вересня 1923 р. таборові артисти та співаки взяли діяльну участь в організації «Першої вистави культурно-просвітнього надбання українських військових таборів у Ч.С.Р.». Для її підготовки було створено «виставковий комітет» у складі поручника Петра Будза (голова), четаря Грицини (секретар), Івана Іванця, поручника Лиха, хорунжого Степана Дзидза (референти), а також представників окремих секцій КПК. «Перша вистава...» (виставка) відбулась під патронатом генерала-четаря Антона Кравса і полковника Володислава Залеського (відповідно – український і чеський коменданти табору) (ЦДАВО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.14).

15 вересня 1923 р. у великій залі таборового театру в Йозефові відбулось її урочисте відкриття, на якому були присутні майже всі інтерновані табору, а також й почесні гості, у т.ч. й староста міста Йозефов Міллер. На початку голова КПК поручник Онуляк виголосив довгу промову, в якій відзначив заслуги тих табор'ян, які «віддали всі свої сили культурно-просвітній праці, щоби сим способом скріпити морально цілий наш нарід». Він також вручив Міллеру «гарно викінчений альбом на спомин перебування українського табору в Йозефові» (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.15, 24).

Іл. 7. Сцена з вистави «Маруся Богуславка», табір Йозефов, 1924 р. (ЦДАВО Україна, ф.3521, оп.1, спр.10).

Після цього всіх присутніх на святі було запрошено до бараку, де містився КПК. Тут в двох викладових залах були розгорнуті перші відділи виставки, і зокрема – таборова бібліотека, у фондах якої «українські белетристичні і наукові книжки, журнали, календарі, театральні твори, [...]чужі книжки як німецькі, осібно німецькі наукові, чеські, російські, польські, італійські, французькі, англійські». Бібліотека була предметом особливої гордості військової еміграції УГА. Загалом у ній було зібрано понад 6000 книжок, більшість з яких являли собою бібліографічну рідкість (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.24).

У ще одному відділі («шкільництво») була представлена «мала колекція мінералів», яка використовувалась в навчальних цілях учнями таборових шкіл, різні їх праці, свідоцтва та шкільні підручники. Тут же демонструвались дитячі малюнки і фотографічні знімки з шкільного життя. Окремо було розгорнуто «фотографічний» відділ, який містив збірку різнорозмірних фотографій, скляних діапозитивів, стереоскопічних знімків, фотографічних приладів. Надзвичайно розмаїтим було наповнення «архівного» відділу, в якому зберігались «оголошення, оповісти, розпорядження українських властей і в Галичині, і на Великій Україні, ріжні пляни боїв[...], летючки, денні прикази У.Г.А. в ріжних часах, часописі [...], далі ріжні відзнаки та їх проекти, як хрести, відзначення «за хоробрість» роботи чет[аря] Бринського, всякого роду печатки і т.п.» (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.24-25).

Значну мистецьку вартість представляли зібрані у відділі «видавництва» рукописні та друковані газети і журнали, у т.ч. й ті, які виготовлялись в кількох примірниках галичанами в італійському полоні (ілюстровані «Полонений», «Лязароні», «Нові Вісти» та «Касінський Українець»). Також на виставці була чисельно представлена таборова періодика УГА в ЧСР («Голос Табора», «Україна у Таборі», «Камедула», «Український Стрілець», «Український Скиталець» та ін. (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.25).

Стіни виставкових залів відділу «мистецтво» були прикрашені оригінальними малюнками стрільця Василя Петрука, які ілюстрували різні етапи збройного протистояння УГА і Війська Польського. Крім того, тут демонструвались різьбарські праці четаря Бринського та картини і дереворити Василя Касіяна (на той час обидва – студенти Празької академії мистецтв), образки у виконанні сотника Буцманюка. Аналізуючи тематичну спрямованість цих

Іл. 8. Сцена з вистави «Маруся Богуславка», табір Йозефов, 1924 р. (ЦДАВО Україна, ф.3521, оп.1, спр.10).

робіт, невідомий автор звіту про проведення виставки зазначав, що «зміст образів Касіяна це душевні муки нуждарів, за те сот[ника] Буцманюка – це сила українського народу, що заспана жде хвилі помсти на ворогах» (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.26).

У цьому відділі були представлені й малярські роботи інших таборян, картини Новаківського і поручника Іванця (сюжети з часів війни та акварелі з видами табору), фантазійні

картини та ілюстрації до творів в «Українському Скитальцеві» митця четаря Фартуха (студента Празької політехніки). Високим артистизмом були позначені олійні образи четаря Кобринського та акварелі Громницького, мистецькі роботи стрільця Яцентова.

Дуже чисельно був представлений й відділ «театр», який займав три окремі приміщення. Заходами завідувача таборового театру в Йозефові підхорунжого Миколи Пачовського (який власно й був організатором театрального відділу виставки), на виставці була облаштована «сцена з театру. Є це досить смачно мальований сальон, прибраний у домашнього виробу фотелі на стіл застелений гарним килимом. По обох сторонах цієї сцени два манекени. Жінка в народному мальовничому строї і козак в історичному жупані». Зала також була «прикрашена різними знімками зі сцен таборового театру та преріжними афішами[...]. В куті козацька зброя і сучасні скоростріли (з дерева) на столі історичні булави, пірначі і буньчуки» (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк. 22, 26).

У відділі «музика-спів» експонувались різні партитури, переписані ноти, що були видані на чужині, «цілий ряд пісень, виданих в італійським полоні, тут і власної роботи контрабас, дві скрипки і віольо (віолончель – авт., її було подаровано І.Недільському). Слід особливо відзначити ту обставину, що ще до переїзду в ЧСР четар Іван Чайківський за допомогою ще кількох бранців, «не маючи грошей закупити готових інструментів вони взялися до роботи і зложили насамперед цілий квартет». І хоча ці інструменти вийшли «не зовсім удатні, бо роблені без моделю і вимірів, але голос мають», а одна із виготовлених І.Чайківським скрипок взагалі нічим не відрізнялась від інструменту фабричного виготовлення (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.21, 26).

З мистецькими надбаннями таборян сусідив відділ «промисл», в якому були представлені дерев'яні вироби (гуцульські та кубанські), «ріжні роди оправи книжок, які

виставила переплетня К.П.К., а все те зроблено на зовсім примітивному, в таборі зробленому приладдью». Тут же демонструвались «гарні скриньки, [...]валізки, роботи самих таборитів[...] вишивки, гафти, плетені речі, вишивані сорочки жіночі та чоловічі, серветки, настільники, жіночі блузки, краватки, різні вироби з кораликів[...] вишивки хлопців таборитів» (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.26).

Щоденно виставка (діяла до 23 вересня 1923 р.) супроводжувалась виступами української військової оркестри. Умовою її відвідування було внесення добровільного датку (ЦДАВО України, ф.3521, оп.1, спр.14, арк.7). На думку організаторів виставки, її проведення засвідчило, що і «серед найтяжчих складаючихся обставин можна багато зробити для свого народу як не з очевидним наслідком, то на краще майбутнє» (ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, арк.27).

Іл. 9. Сцена з невідомої вистави, табір Йозефов, 1924 р.
(ЦДАВО Україна, ф.3521, оп.1, спр.10).

Діяльність театральних мистецьких колективів продовжувалась й у 1924 р., причому таборіві артисти проводили підготовлені ними вистави як у таборі, так і поза ним (для вояків УГА зі складу робітничих команд) (Срібняк 2016, с.49-59). Одним з яскравих епізодів стало відзначення Шевченкових днів, які кожного року ставали маніфестаціями українського національного духу та залишали у пам'яті таборян яскравий слід. 9-10 березня 1924 р. вони традиційно відбувалися в залі таборового театру Йозефова. До програми була включена театральна вистава опери М.Аркаса в трьох діях «Катерина» (9 березня) та «Концерт-Академія шкільної молоді» (в першій частині – перед полуднем) і вечірній концерт (в другій частині) (10 березня). Обидві частини також містили декламації, хорові співи, сольні виступи, оркестрові попури. Така розмаїта програма стала можливою завдяки всебічній допомозі з боку таборового КПК (ЦДАВО України, ф.3521, оп.1, спр.11, арк.24-24зв.).

В репертуарі таборового театру переважали українські побутові та історичні п'єси, бо вони найбільше відповідали зацікавленню таборян. До таких належали, зокрема, «Запорожець за Дунаєм» С.Гулака-Артемівського та «Маруся Богуславка» М.Старицького, для постановки яких театральна секція КПК мала багатий сценічний реквізит та змінні (на кілька дій) декорації. Важливим було й те, що до підготовки вистав активно долучалось жіноцтво (дружини декого з таборян) та їх діти, що дозволяло надати відтворюваним у п'єсах подіям рис природності. Слід також відзначити, що за кілька років, проведених в таборі, таборіві артисти досягли досить високого рівня майстерності, про що зокрема свідчать додані до статті фотографії двох згаданих вище вистав.

Виступи таборових культурно-мистецьких колективів у Йозефові мали важливе значення для піднесення морального духу інтернованих, задовольняючи їх ностальгічні почуття за власною домівкою та рідним краєм. Разом з тим, таборіві актори і співаки отримували в такий

спосіб можливості для самореалізації та розвитку своїх мистецьких здібностей. Важливим було й те, що всі без виключення театральні-концертні самодіяльні заходи були національними за змістом та духом і сприяли духовній консолідації українського вояцтва.

Непересічне значення таборового театру полягало й в тому, що завдяки українській пісні, музиці, драматичному мистецтву серед чеського суспільства закріплювалась позитивна візія про Україну як про частину європейського політичного та національно-культурного простору. Найголовнішим у цьому процесі було те, що таборяни шукали і знаходили власне оригінальне вираження своїм мистецьким пошукуванням, роблячи в такий спосіб свій внесок у скарбницю української та європейської культури.

Додаток

Статут товариства «Театральна дружина ім. Івана Франка в таборів в Йозефові»

§ 1.

Метою товариства є:

- а) плекати театральне мистецтво,
- б) підпирати добродійні цілі.

§ 2.

Засоби для досягнення мети є: влаштування театр[альних] вистав, концертів і товариських забав.

§ 3.

Членом товариства може бути кожний кого виділ прийме.

§ 4.

Членами є:

- а/ звичайні, котрі беруть участь в праці тов. та платять вкладки ухвалені загальними зборами,
- б/ почесні, котрих за заслуги для тов. і на полі драматичної штуки на пропозицію виділу іменують заг[альні] збори. Однак вони не мають ані прав ані обов'язків.

§ 5.

Права звичайних членів без згляду на пол (стать – *авт.*) є:

- а/ брати діяльну участь у виставах тов., визичати з бібліотеки для власного образования книжки та часописі,
- б/ промовляти на заг[альних] зборах, голосувати, робити запити і жалуватися (скаржитись – *авт.*),
- в/ вибирати і бути вибираним,
- г/ жадати скликання загальних зборів,
- д/ вглядати до книговодства тов[ариства].

§ 6.

Обов'язком звичайних членів є:

- а/ підчинятися постановам статута і правильника та дбати про честь Товариства.
- б/ приймати ролі від режисера, пильно виучувати, на проби точно ходити, книги і ролі до вистав як і книжки та часописі для власного образования визичені в час та в добрім стані звертати.

в/ нігде більше чи то даром чи за гроші не виступати, лише тоді, коли від виділу на кожний поодинокий випадок дістануть дозвіл.

§ 7.

Членом перестає бути:

а/ хто свій виступ писемно подасть до виділу

б/ хто заг[альними] зборами був виключений 2/3 голосів, що може наступити:

I. за грубе порушення статуту і правилника.

II. за неоправдане занедбування проб.

III. хто без важкої причини тричі по собі не прийме призначеної ролі.

IV. хто без важкої причини 3. дні перед виставою зверне ролю,

V. хто не заплатить за 6. місяців по собі наступних ухваленої загальними зборами вкладки.

§ 8.

Звичайні загальні збори Т[овариства] відбуваються тричі в рік, надзвичайні коли це узнає за потрібне виділ або коли 1/4 членів цього зажадає. Оголошення загальних зборів повинно бути найменше 8. день наперед виставлене.

§ 9.

Правосильні ухвали заг[альних] зборів являються при наявності (присутності – *авт.*) 1/3 членів, більшістю голосів крім випадків в §. 7.б/, §. 10 в/, §. 24 б/. Якщо не зійдеться в означений час приписана кількість членів відбуваються о годину пізніше другі загальні збори з тим самим порядком дня, постанови котрих є важні без огляду на кількість присутніх членів, крім випадку наведеного в §. 10 в/.

§ 10.

Загальні збори мають право:

а/ вибирати голову, режисера або більше їх/ число режисерів устанавляють загальні збори/, скарбника, 5. членів виділу, 4. заступників виділу, 3. членів провісочної комісії.

б/ радити над порядком дня предложеним виділом, критикувати працю виділу, рішати о жалобах і вільних внесках.

в/ обговорювати та змінити статут та правилник товариства більшістю 2/3 голосів оскільки є присутня половина всіх звичайних членів.

г/ ухвалювати видатки понад 1000 К.

§ 11.

Виділ складається з голови, режисера-ів, скарбника, 5. членів виділу і 4. заступників, котрі по порядку вибору вступають до виділу, коли корий-небудь з членів виділу уступить. Заступники на виділі мають право промовляти а коли котрийсь з членів виділу є несприятливий за него по порядку і голосувати.

§ 12.

Виділ вибирає з поміж себе:

містоголову, секретаря, другого скарбника, бібліотекаря і господаря дому. Засідання відбуваються правильно один раз в місяць, по кожній театральній виставі та коли голова буде це вважати потрібним. Скликання засідання виділу можуть жадати рівно двох членів виділу.

§ 13.

Виділ відвічає перед загальним зборами, ухвали виділу є правосильні, при наявності 5 членів крім голови і западуть (будуть прийняті – *авт.*) абсолютною більшістю голосів:

а/ о прийняттю нових членів / тайне,

б/ о біжучих справах товариства,

в/о видатках до 1000 К.

г/о репертуарі, побільшенню гардероби, бібліотеки на внесок театральної комісії, котра складається з голови, режисера/ів/, бібліотекаря і господаря, має засідання правильно раз перед сезоном.

§ 14.

Голова заступає товариство перед урядом і посторонніми особами, заряджує товариством та проводить засіданнями виділу, голосує тільки при рівності голосів. Підписує зі секретарем письма товариства.

§ 15.

Містоголова вступає в права і обов'язки голови, коли той є неприсутнім або коли голова уступив.

§ 16.

Секретар веде агенди (справи – *авт.*) товариства, є референтом виділу на загальних зборах, пише протоколи і підписує разом з головою письма Т[оварист]ва. Він має печатку Т[оварист]ва.

§ 17.

Скарбник завідує не лише грошовими а й рахунковими справами, зберігає всяке грошеве майно товариства, приймає і видіє гроші на зарядження голови, одобрене виділом. На кождім засіданню зясовує стан каси, головно однак інформує о касовім стані послідної вистави.

Другий скарбник урядує оскільки немає в товаристві іншого заняття з першим скарбником при касі у всіх підпринятях товариства, веде книгу членів, що мають заплачені вкладки, або заступає правильно обов'язки 1-го скарбника під час його неприсутності або його уступлення.

§ 18.

Режисер/и/ предкладає/ють/ театр[альній] комісії репертуар, є референтом театральної комісії на засіданнях виділу і заг[альних] зборів, приділює ролі, провадить проби і вистави.

§ 19.

Бібліотекар має за обов'язок вести як слід бібліотеку товариства, позичати часописі та книжки, предкладати театральні комісії їх закупно. Стараєся, щоби були в час та в добрім стані принесені як також ручить і відповідає за цілість книжок, роль і часописий.

§ 20.

Господар товариства має догляд над гардеробою і реквізитами т[оварист]ва предкладає театральній комісії їх побільшення як також дбає о порядок в гардеробі й забудованнях.

§ 21.

Провірочна комісія переглядає рахунки по можності з кождої вистави не менше однак як тричі до року. Провірює стан майна т[оварист]ва перед загальними зборами і складає з цього звіт на загальних зборах. На засіданнях виділу має право дорадчого голосу.

§ 22.

Всякі вибори виділових відбуваються тайним голосованнем. Вибраним є також хто одержить найбільше голосів.

§ 23.

Мирова суд вирішує спори між членами, які повстали наслідком праці в т-ві. Спірні сторони вибирають по 4. заступники з котрих кожда сторона має право 2. відкинути. Останні

4. вибирають председателя з членів віділу. Председатель не голосує, але при рівності голосів рішає. Від рішення мирового суду нема відклику.

§ 24.

Товариство перестає існувати:

а/ коли число членів змаліло до 5.

б/ рішенням загальних зборів для котрого однак є потрібно 3/4 членів голосів всіх членів.

§ 25.

Оскільки Т-во перестане існувати то майно Т[оварист]ва переходить на власність Т-ва «Просвіта» у Львові.

§ 26.

Урядовою мовою є мова українська чеська а чесько-український текст цього статута є автентичний.

§ 27.

Назва товариства: Товариство носить назву: «Театральна дружина ім. Івана Франка» табор в Йозефові.

ЦДАВО України, ф.3521, оп.1, спр.11, арк.1-3 (наводиться зі збереженням мови оригіналу).

Список джерел та літератури

Запорожець за Дунаєм, 1922, *Український Скиталець*, 17, 8.

З життя-буття в таборі в Йозефові, 1922, *Український Скиталець*, 12, 12.

З життя-буття в таборі в Йозефові, 1922, *Український Скиталець*, 13, 8-9.

З життя-буття в таборі в Йозефові, 1922, *Український Скиталець*. 15, 8.

З життя-буття в таборі в Йозефові, 1922, *Український Скиталець*. 18, 8-9.

НАРІЖНИЙ, С., 1942, *Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома Світовими війнами*. Прага.

НАРІЖНИЙ, С., 1999, *Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919-1939 (Матеріали, зібрані С.Наріжним до частини другої)*. Київ.

ПАВЛЕНКО, М.І., 1999, *Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умов перебування (1919-1924 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України.

СРІБНЯК, І. & КУПЦОВ, А., 1998, *Український військовий табір УГА в Йозефові (Чехословаччина) у 1921-1924 рр., Воля і Батьківщина*, 4(13/29), 65-78.

СРІБНЯК, І. & КУПЦОВ, А., 1999, *З історії культурно-освітньої роботи у таборі інтернованих військ УГА в Йозефові (1921-1922 рр.), IV Міжнародний конгрес українців (Одеса, 26-29 серпня 1999 р.)*. Доповіді та повідомлення. Історія. Частина 2: ХХ ст., Міжнар. асоц. україн., Одеса; Київ; Львів, 423-429.

СРІБНЯК, І. В., 2000, *Українці на чужині. Полонені та інтерновані вояки-українців у країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919-1924 рр.)*. Київ: Київський державний лінгвістичний університет.

СРІБНЯК, І., 2016, Позатаборовий простір інтернованих військ УГА в ЧСР: повсякдення робітничих відділів (1922-1923 рр.) *Київські історичні студії*. Київ, 2, 49-59. Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/18711>.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф.3521, оп.1, спр.11, 94 арк.

ЦДАВО України, ф.3521, оп.1, спр.14, 49 арк.

ЦДАВО України, ф.3521, оп.2, спр.145, 127 арк.

Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф.269, оп.1, спр.134, 189 арк.

ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.135, 79 арк.

ЦДАГО України, ф.269, оп.1, спр.120, 147 арк.

References

NARIZHNYI, S., 1942, *Ukrainska emigratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoi emigratsii mizh dvoma Svitovymy viinamy* [Ukrainian emigration. Cultural work of Ukrainian emigration between the two World Wars]. Praha.

NARIZHNYI, S., 1999, *Ukrainska emigratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoi emigratsii 1919-1939 (Materialy, zibrani S.Narizhnym do chastyny druhoi)* [Ukrainian emigration. Cultural Work of Ukrainian Emigration 1919-1939 (Materials, which were collected by S. Narizhnyi for the Part 2)]. Kyiv.

PAVLENKO, M.I., 1999, *Ukrainski viiskovopoloneni i internovani u taborakh Polshchi, Chekhoslovachchyny ta Rumunii: stavlennia vlady i umovy perebuvannia (1919-1924 rr.)* [Ukrainian prisoners of war and internees in the camps of Poland, Czechoslovakia and Romania: the attitude of the government and conditions of stay (1919-1924)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy.

SRIBNYAK, I. & KUPTSOV, A., 1999, Z istorii kulturno-osvitnoi roboty u tabori internovanykh viisk UHA v Yozefovi (1921-1922 rr.) [From the history of cultural and educational work in the camp of the internees troops of the UHA in Josefov (1921-1922)]. *IV Mizhnarodnyi konhres ukrainistiv* (Odesa, 26-29 serpnia 1999 r.). *Dopovidi ta povidomlennia. Istoriia. Part 2: 20 century, Mizhnarodna asotsiatsiia ukrainistiv*. Odesa; Kyiv; Lviv, 423-429.

SRIBNYAK, I. & KUPTSOV, A., 1998, *Ukrainskyi viiskovy tabir UHA v Yozefovi (Chekhoslovachchyna) u 1921-1924 rr.* [Ukrainian military camp of the UHA in Josefov (Czechoslovakia) in 1921-1924], *Volia i Batkivshchyna*, 4(13/29), 65-78.

SRIBNYAK, I., 2016, *Pozataborovy prostir internovanykh viisk UHA v CzSR: povsiakdennia robitnychych viddiliv (1922-1923 rr.)* [Outside camps space of the interned troops of the UHA in the CzSR: the everyday work of the working units (1922-1923)], *Kyivski istorychni studii*. Kyiv, 2, 49-59. Available from: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/18711>.

SRIBNYAK, I.V., 2000, *Ukraintsi na chuzhyni. Poloneni ta internovani voiaky-ukraintsiv u krainakh Tsentralnoi ta Pivdenno-Skhidnoi Yevropy: stanovishche, orhanizatsiia, kulturno-prosvitnytska diialnist (1919-1924 rr.)* [Ukrainians in a foreign countries. Prisoned and interned Ukrainian soldiers in the countries of Central and Southeast Europe: position, organization, cultural and educational activities (1919-1924)]. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi lingvistychnyi universytet.

TsDAHO Ukrainy, f.269, op.1, spr.120, 147 arkushy.

TsDAHO Ukrainy, f.269, op.1, spr.135, 79 arkushy.

TsDAVO Ukrainy, f.3521, op.1, spr.14, 49 arkushy.

TsDAVO Ukrainy, f.3521, op.1, spr.145, 127 arkushy.

Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (TsDAHO Ukrainy), f.269, op.1, spr.134, 189 arkushy.

Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy), f.3521, op.1, spr.11, 94 arkushy.

Z zhyttia-buttia v tabori v Yozefovi [From life-being in the camp at Jozefov], 1922, *Ukrainskyi Skytalets*, 13, 8-9.

Z zhyttia-buttia v tabori v Yozefovi [From life-being in the camp at Jozefov], 1922, *Ukrainskyi Skytalets*, 15, 8.

Z zhyttia-buttya v tabori v Yosefovi [From life-being in the camp at Jozefov] 1922, *Ukrainskyi Skytalets*, 12, 12.

Z zhyttia-buttya v tabori v Yozefovi [From life-being in the camp at Jozefov], 1922, *Ukrainskyi Skytalets*, 18, 8-9.

Zaporozhets za Dunaiem [Cossack Beyond the Danube], 1922, *Ukrayinskyi Skytalets*, 17, 8.

***Діяльність театально-мистецьких осередків у таборі інтернованих вояків УГА
Йозефов, ЧСР (1922-1924 рр.)***

У статті проаналізовано окремі прояви театально-мистецького життя інтернованих вояків-українців Української Галицької Армії у таборі Йозефов, Чехословаччина у 1922-1924 рр. Встановлено, що виступи таборових культурно-мистецьких гуртків у Йозефові мали важливе значення для піднесення морального духу та духовної консолідації українського вояцтва. Цій же меті слугувало проведення виставки досягнень інтернованих, яка була розгорнута у таборі для широкого загалу мешканців міста Йозефов та його округи.

Ключові слова: театр, концерт, виставка, вистава, репертуар, інтерновані, Українська Галицька Армія.

Ігор Срібняк, д-р іст. наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

Ihor Sribnyak, Dr. of Sc., professor, Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine)

Мілана Срібняк, студентка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Milana Sribniak, student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine).

Received: 09-11-2017

Advance Access Published: December, 2017